

Област Монтана

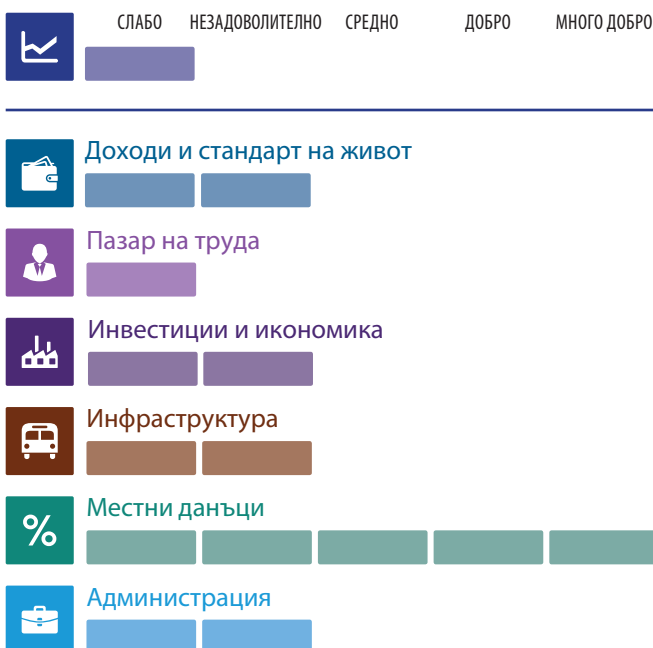
▶ Население (2021)	122 179
▶ Територия (кв.км)	3636
▶ Брой на населените места	130
▶ Дял на населението в градовете (%)	64,0

Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. На пазара на труда тенденциите са неблагоприятни. Предизвикателство остава ниската образованост на работната сила. Инвестиционната активност в областта е сравнително ниска. Гъстотата на пътна и железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е второто най-ниско. Самооценките на местните администрации за развитието на електронното управление и на предоставянето на административни услуги на „едно

гише“ са значително под средните за страната. Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Резултатите на учениците са сравнително ниски. Броят на леглата в многопрофилните болници нараства и остава значително по-висок от средния за страната. Областта отбелязва най-висок брой на регистрираните престъпления срещу личността и собствеността през последните две години. Обемът на отпадъците в областта е нисък, а управлението им – добро. Културният живот в област Монтана е сред най-слабо интензивните в страната.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ ■

Доходи и стандарт на живот ■■

Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. Брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства, но стойността му остава ниска – 10,0 хил. лв. (при 17,3 хил. лв. в страната) през 2020 година. Заплатите и доходите също се повишават, но са относително ниски. Брутната годишна средна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение достига 12,5 хил. лв. (при 16,7 хил. лв. в страната).

Тези показатели предопределят и високите нива на бедност в областта. Монтана е сред областите (заедно с Видин) с най-висок дял на населението, живеещо под линията на бедност – 42,0% (при 22,1% в страната), въпреки че това е най-ниското ниво на този показател за последните 4 години. Делът на населението, живеещо с материални лишения, намалява и през 2020 г. е 13,5% (при 19,4% в страната).

Пазар на труда ■

Неблагоприятните тенденции на местния пазар на труда поставят Монтана на предпоследно място в тази категория и през 2021 г. (преди област Търговище). Икономическата активност в областта отново се срива (с над 5 пр. п.) след големия си скок през предходната година и достига 63,4% (при 72,0% в страната). Същевременно заетостта нараства, а безработицата намалява, но и двете са значително по-неблагоприятни от средните стойности за страната. Коефициентът на заетост в областта е 52,5% (при 68,1% в страната). Коефициентът на безработица намалява значително – със 7,0 пр.п., което е най-големият спад в страната, но остава сравнително висок – 17,1% при 5,3% в страната.

Предизвикателство пред пазара на труда продължава да е ниската образованост на работната сила. Делът на населението на възраст 25–64 години с висше образование е сред най-ниските в страната – 14,0% (при 29,6% средно). Делът на работната сила с основно и по-ниско образование се свива, но остава висок – 24,1% при 16,6% в страната.

Коефициентът на демографско заместване като съотношение на населението на възраст 15–19 години към това на 60–64 години се повишава леко до 66,3% (при 69,4% в страната). Това означава, че на всеки 100 души, на които им предстои да излязат от пазара на труда през следващите няколко години, отговарят 66 младежи, на които им предстои вливане в работната сила.

Инвестиции и икономика ■■

Инвестиционната активност в областта е сравнително ниска и през 2020 година. Броят на предприятията спрямо населението е сред най-ниските в страната – 36 на хиляда души (при 60 на хиляда души в страната). Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи нарастват малко, но също остават сред най-ниските – 1,3 хил. лв. на човек от населението (при 3,3 хил. лв. на човек в страната).

Монтана е и сред областите с най-нисък обем на преките чуждестранни инвестиции на човек от населението – 288 евро (при 3,9 хил. евро в страната).

Стойността на произведената продукция в областта нараства до 15,7 хил. лв. на човек от населението през 2020 г. (при 27,2 хил. лв. в страната).

Усвояването на европейски средства в област Монтана е сравнително високо. Към 30 юни 2022 г. стойността на изплатените суми на бенефициенти по оперативните програми достига 2692 лв. човек от населението. В рамките на областта най-много са изплатените средства в община Монтана (4231 лв. на човек).

Инфраструктура ■■

Представянето на област Монтана в тази категория е сред най-слабите. Гъстотата на пътната и железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Два пъти по-малък пък е делът на автомагистралите и първокласните пътища – 9,1% в областта при 18,5% в страната. Това може да обясни и сравнително лошото състояние на пътищата – 27% от пътната настилка е в добро състояние при 42% в страната през 2021 година.

Достъпът до интернет в областта се повишава, но продължава да е сравнително нисък – 70,2% от домакинствата имат достъп (при 83,5% в страната). Делът на газифицираните домакинства се повишава до 4,5% (при 5,3% в страната). Инсталираните ВЕИ мощности остават сравнително ограничени.

Местни данъци ■■■■■

Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е второто най-ниско в страната (след това в област Видин) и през 2022 година. Средната стойност на данъка върху превозните средства и върху търговията на дребно е вторият най-нисък в страната, а върху недвижимите жилищни имоти на юридическите лица – третият.

В рамките на областта най-ниски са средните данъци в община Медковец, а най-високи – в общините Чипровци и Вълчедръм.

Администрация ■■

През 2022 г. самооценките на местните администрации за развитието на електронното управление и на предоставянето на административни услуги на „едно гише“ са значително под средните за страната. Рейтингът за прозрачност на органите на местното самоуправление също е по-нисък, макар и с малко, от средните стойности, достигайки 69,5% при 70,2% в страната.

Покритието на територията на областта от кадастралната карта е близко до средното – 97,1% в областта при 97,4% в страната през 2021 година.

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

Демография

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Коефициентът на естествен прираст намалява до $-23,1\%$ (при $-13,2\%$ в страната) и остава вторият най-нисък в страната (след този в област Видин) и през 2021 година. Областта не успява и да привлича население и коефициентът на механичен прираст също е отрицателен със стойност от $-2,9\%$.

Застаряването се вижда и от коефициентите на възрастова зависимост в областта, въпреки че те намаляват през 2021 година. Съотношението на населението на над 65 години към това на 0–14 години в област Монтана е 190,9% (при 149,3% в страната), а към това на 15–64 години – 43,7% (при 34,0% в страната).

Сравнително малка част от жителите на областта живеят в градовете – 64,0% (при 73,1% в страната), а гъстотата на населението е относително ниска.

Образование

През последните години коефициентът на записване на населението в V–VII клас изостава спрямо средните за страната стойности. През 2021 г. той е 81,8% (при 85,9% в страната). Дяловете на второгодниците и на напусналите основното и средното образование пък са над средните. Броят на учителите се увеличава до 102 преподаватели на хиляда ученици (при 98 на хиляда ученици в страната).

Резултатите на учениците от област Монтана са сравнително ниски и през 2022 година. Средният успех на националното външно оценяване по математика след VII клас е 27,8 т. и остава далеч от средните за страната 35,3 точки. Средната оценка на матурата по български език и литература в областта е „Добър“ 3,78 (при „Добър“ 3,97 в страната), а делът на слабите оценки е близък до средния – 17,2% в областта при 17,0% в страната.

В област Монтана няма университети или филиали на такива.

Здравеопазване

Достъпът до лекари в областта е сравнително висок и през 2021 година. Един местен общопрактикуващ лекар се грижи средно за 1547 души от населението (при 1734 души на лекар в страната). Броят на лекарите специалисти спрямо населението пък е близък, макар и по-нисък, до средния за страната.

Броят на леглата в многопрофилните болници в област Монтана нараства и остава значително по-висок от средния за страната със 7,15 легла на хиляда души от населението (при 5,62 легла на хиляда души в страната).

Коефициентът на детска смъртност в областта продължава да е сравнително висок. Броят на преминалите за лечение болни също е значително над средния – 241,8 на хиляда души в областта при 222,6 на хиляда души в страната.

Ред и сигурност

Монтана е сред областите с най-слабо представяне в сферата на реда и сигурността и през 2021 година. Основна причина за това е, че областта отбелязва най-висок брой на регистрираните престъпления срещу личността и собствеността през последните две години. Броят на престъпленията през 2021 г. е 13,6 на хиляда души от населението (при 9,8 на хиляда души в страната). Въпреки това делът на разкритите престъпления е по-висок от средния – 57,2% при 51,7% в страната.

Индикаторите за правосъдната система също поставят областта на ниска позиция. Въпреки че натовареността на наказателните съдии е сред най-ниските в страната, правораздаването е сравнително бавно. Един местен съдия разглежда средно по 6,2 наказателни дела месечно (при 9,0 дела месечно на съдия в страната), а делът на делата, приключили в 3-месечен срок, е 86% (при 89% в страната). Делът на висящите дела пък достига 15,6% (при 11,8% в страната).

Околна среда

Представянето на област Монтана в сферата на околната среда е добро. Основни причини за това са ниският обем битови отпадъци и тяхното управление. През 2020 г. образуваните битови отпадъци в областта са 286 кг на човек годишно (при 409 кг на човек в страната), а 87,6% от тях се предават за рециклиране и рециклиране (при 69,3% в страната).

Сравнително ниският дял на градското население обяснява и относително малкият дял на жителите на областта, живеещи в селища с обществена канализация (61,0% при 76,3% в страната), както и с такава, свързана с пречиствателни станции за отпадъчни води (35,2% при 66,7% в страната) през 2020 година.

Делът на горската територия е сравнително нисък (23,2% при 33,1% в страната), но и този на нарушената е сравнително малък (0,12% при 0,42% в страната) през 2021 година.

Култура

Културният живот в област Монтана е сред най-слабо интензивните в страната и през 2021 година. Наблюдава се известно повишаване на посещенията на различни културни мероприятия, но то не може да компенсира огромния спад през 2020 г. при започването на пандемията и ограничението на всички публични събития. Посещенията на кината в областта се повишават до 123 на хиляда души от населението (при 351 на хиляда души в страната). Местните театри и музеи успяват да привлекат съответно 49 на хиляда души (при 129 на хиляда души в страната) и 79 на хиляда души (при 426 на хиляда души в страната) посещения през 2021 година. От 2015 г. насам в областта няма библиотека, която да е достатъчно голяма, за да влиза в официалната статистика на НСИ.

Ключови показатели за област Монтана

Индикатори на икономическото развитие	2019	2020	2021	Средно за страната
БВП на човек от населението (лв., текущи цени)	9572	10 027	n.a.	17 299
Средна годишна брутна заплата на нает (лв.)	11 165	12 487	n.a.	16 687
Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за страната (%)	47,4	46,3	42,0	22,1
Коефициент на икономическа активност на населението на 15–64 години (%)	60,5	68,7	63,4	72,0
Коефициент на заетост на населението на 15–64 години (%)	48,2	52,1	52,5	68,1
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече (%)	20,4	24,1	17,1	5,3
Дял на населението с основно и по-ниско образование, 25–64 години (%)	30,3	28,2	24,1	16,6
Дял на населението с висше образование, 25–64 години (%)	10,0	11,3	14,0	29,6
Произведена продукция (лв./човек)	14 982	15 717	n.a.	27 213
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (лв./човек)	1201	1267	n.a.	3348
Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване (евро/човек)	280	288	n.a.	3877
Дял на домакинствата с достъп до интернет (%)	78,0	58,2	70,2	83,5
Дял на пътната настилка в добро състояние (%)	28,9	35,2	27,0	42,0
Гъстота на пътната мрежа (км/100 кв.км територия)	17,2	16,9	16,9	18,0
Рейтинг за активна прозрачност на ПДИ за органите на местното самоуправление (%)*	71,0	72,0	69,5	70,2

Индикатори на социалното развитие	2019	2020	2021	Средно за страната
Коефициент на естествен прираст на населението (‰)	-14,5	-18,2	-23,1	-13,2
Коефициент на механичен прираст на населението (‰)	-6,1	5,4	-2,9	1,9
Среден успех от матурите по БЕЛ**	4,15	3,94	3,78	3,97
Среден успех на изпита по математика след VII клас (в точки)**	27,8	30,1	27,8	35,3
Нетен коефициент на записване на населението в V–VII клас (%)	81,1	83,0	81,8	85,9
Брой на преподавателите в основното и в средното образование на 1000 ученици	94	98	102	97
Дял на здравноосигурените лица (%)	88,8	87,7	88,5	88,7
Население на един общопрактикуващ лекар	1443	1502	1547	1734
Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността на 1000 души	13,1	13,8	13,6	9,8
Натовареност по щат на наказателните съдии (дела/месец)	7,7	5,6	6,2	9,0
Дял на населението с достъп до обществена канализация (%)	61,3	61,0	n.a.	76,3
Образувани битови отпадъци на глава от населението (кг/човек/година)	287	286	n.a.	409
Дял от битовите отпадъци, предадени за третиране и рециклиране (%)	87,6	87,6	n.a.	69,3
Посещения в кината на 1000 души от населението	97	96	123	351
Посещения в музеите на 1000 души от населението	155	67	79	426

* Данните за 2021 г. са включени в изследването от 2022 г. Същото важи и за предходните години.

** Данните се отнасят за учебната 2021/22 година, а матурите са проведени през 2022 година. Същото важи и за предходните години.